

Moroz S.A.

Candidate of Public Administration (PhD)

National University of Civil Protection of Ukraine; Kharkiv, Ukraine

Moroz V.M.

Doctor of Public Administration (D.Sc), Docent

The National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»; Ukraine

**STATE MANAGEMENT OF THE HIGHER EDUCATION QUALITY:
MANAGEMENT AT THE LEVEL OF PERSONALITY**

Мороз С.А.

к.держ.упр

Національний університет цивільного захисту України, Україна

Мороз В.М.

д.держ.упр., доцент

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
Україна*

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ: МЕНЕДЖМЕНТ
НА РІВНІ ОСОБИСТОСТІ**

The article defined the directions of state management of the higher education quality, with taking into account peculiarities of manifestation (perception) of its contents on the individuality level. The article draws attention to the importance of aim to obtain higher education for ensuring its quality and also determined the place and role of the state in the corresponding process. In addition, the article determines the place and role of career guidance work in the system of higher education quality assurance, and presents a list of basic normative legal documents, which regulate relevant field of work. The article contains proposals for improving the normative-legal mechanism of state management of the higher education quality.

Keywords: *state management of the higher education quality, personality, career guidance work, the purpose of higher education, the motivation of the applicant of higher education, subjects of state management*

В статті визначено напрями державного управління якістю вищої освіти з прийняттям до уваги особливостей прояву (сприйняття) її змісту на індивідуальному рівні. В статті звернуто увагу на значущість мети здобуття вищої освіти для забезпечення її якості, а також визначено місце та роль держави у відповідному процесі. Крім того, стаття містить узагальнення щодо місця та ролі профорієнтаційної роботи

в системі забезпечення якості вищої освіти, а також подано перелік основних нормативно-правових документів, які регламентують відповідний напрям роботи. Стаття містить пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового механізму державного управління якістю вищої освіти.

Ключевые слова: державне управління якістю вищою освітою, особистість, профорієнтаційна робота, мета вищої освіти, мотивація здобувача вищої освіти, суб'єкти державного управління

Постановка проблеми в загальному вигляді. Під час розгляду проблематики концептуалізації змісту категорії якості вищої освіти в контексті поглядів зарубіжних вчених ми звернули увагу на існування певних рівнів у позиціонуванні відповідного феномену. Наприклад, Едвард ван Кеменад, досліджуючи якість вищої освіти, звернув увагу на домінуванні рівня учасників навчального процесу (студенти, слухачі, аспіранти та викладачі або об'єкти та суб'єкти навчальної діяльності), хоча при цьому наголосив на важливості системи управління [8]. Зміст цієї тези дав нам можливість виокремити індивідуальний (рівень студента, слухача, аспіранта тощо або рівень об'єкта навчальної діяльності) та організаційний (рівень ВНЗ або рівень суб'єкта навчальної діяльності) рівні позиціонування феномену якості вищої освіти. Крім того, ми також звернули увагу на існування національного (державного) та глобального рівнів, але при цьому залишили цю проблематику лише на рівні певного узагальнення [4]. На цьому етапі наукового пошуку, ми вважаємо за доцільне повернутись до порушеної проблематики та розглянути її більш детально.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. У межах державно-управлінської науки проблематика якості вищої освіти набула свого розвитку у межах таких основних напрямів: теоретико-історичні аспекти державного управління освітою (загальнометодологічні аспекти); зміст та практика використання механізмів державного управління системою вищої освіти (практична діяльність органів державної влади щодо забезпечення якості вищої освіти); інституціонально-правові та соціально-економічні умови ефективного розвитку вищої освіти (умови функціонування та розвитку системи вищої

освіти як результат професійної діяльності суб'єктів державного управління); особливості державного управління якістю надання освітніх послуг в системі вищої освіти (місце та роль держави у забезпеченні ефективності функціонування системи вищої освіти); організаційно-методичні та практично-діяльнісні аспекти прояву державно-управлінського впливу на освітянську сферу (зміст, система, структура та практика державного управління сферою вищої освіти) тощо. Серед наукових напрацювань, тематична спрямованість яких тим чи іншим чином була зосереджена на вирішенні науково-практичних проблем (розв'язанні науково-практичних завдань) у межах вище визначених напрямів, слід звернути увагу на роботи С.К. Андрейчука, Д.В. Бондара, Л.А. Гаєвської, Т.І. Гладкої, С.М. Домбровської, О.В. Дубровки, О.В. Жабенка, В.І. Лугового, Т.О. Лукіної, С.В. Майбороди, С.А. Мороз, Р.А.Науменко, В.М. Огаренка, Л.І. Паращенко, О.В.Поступної, А.В. Роміна, Т.М.Тарасенко та багатьох інших вчених.

Про неабияку значущість проблематики забезпечення якості вищої освіти свідчить, хоча безумовно на опосередкованому рівні, у тому числі і факт підготовки Міністерством освіти і науки України листа від 06.03.2017 № 1/9-125 «Про Перелік проведення наукових конференцій з проблем вищої освіти і науки у 2017 році» [6]. Відповідно до пропозицій ВНЗ фахівцями МОН України у межах відповідного Переліку було запропоновано до проведення 568 міжнародних, 264 всеукраїнських та 138 інтернет-конференцій, тематична спрямованість яких, тим чи іншим чином, пов'язана з питаннями забезпечення якості вищої освіти. Разом з тим, не дивлячись на достатній рівень наукового опрацювання проблематики якості вищої освіти у межах чисельних наукових публікацій та неабияку увагу до неї з боку представників наукового співтовариства під час роботи науково-практичних конференцій, окремі напрями її позиціонування все ще залишаються відкритими для подальших наукових розвідок.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). З'ясувати можливі напрями державного управління якістю вищої освіти з прийняттям до уваги

особливостей прояву (сприйняття) її змісту на організаційному рівні особистості (на індивідуальному рівні).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Не дивлячись на порівняну нескладність змісту індивідуального рівня (первинність цього рівня по відношенню до інших) прояву (сприйняття) феномену якості вищої освіти, його зміст не є простим та однозначним. Це пов'язано з тим, що сприйняття якості вищої освіти на рівні особистості, скоріше за все, є найбільш необ'єктивним та суперечливим. Перш за все, в основу вибору людиною свого майбутнього фаху, не завжди покладено ґрунтовний аналіз щодо власних інтересів та здібностей, а також перспектив розвитку ринку праці. Досить часто, людина приймає рішення щодо своєї майбутньої спеціальності під впливом дії тимчасових факторів, які не мають прямого відношення, а ні до співвідношення попиту та пропозиції на регіональному ринку праці, а ні до змісту само актуалізації особистості. Випускник школи обирає ВНЗ та свою майбутню професію керуючись думкою батьків, територіальною близькістю університету, вибором друзів та однолітків, наявністю родичів у місті розташування ВНЗ тощо. Цілком очевидно, що у переважній більшості випадків випускник загальноосвітньої школи не може чітко та однозначно сформулювати мету свого майбутнього навчання в університеті, а отже і оцінювання отриманого після його закінчення результату з точки зору якості вищої освіти не може бути коректним. Нагадаємо, що однією з детермінант якості вищої освіти є можливість її результатів сприяти досягненню визначеною особистістю мети та як наслідок, задоволення її потреб [5]. Іншими словами, відсутність виважено сформульованої особистістю мети здобуття вищої освіти, з одного боку, унеможливорює оцінювання її якості, а з іншого, спотворює її зміст. Наслідком необґрунтованого вибору майбутньої спеціальності випускником загальноосвітньої школи стає його розчарування не лише щодо обраного напряму професійної діяльності, а і до трудової діяльності взагалі. За результатами опитування «Оцінка рівня розвитку трудового потенціалу

особистості» лише 30% респондентів з вищою освітою здійснюють трудову діяльність за фахом отриманим у ВНЗ (40% респондентів ніколи не працювали за фахом, а 30% працювали за фахом менше трьох років) [3]. Схожі за своїм змістом статистичні дані наводить О.І. Драган, звертаючи увагу на той факт, що «приблизно 40% випускників ВНЗ працевлаштовуються не за набутою спеціальністю» [1]. Наведені статистичні показники переконливо свідчать про існування певного протиріччя між вибором інтуїтивним вибором абітурієнтом майбутньої спеціальності та реальними потребами ринку праці. Безумовно, слід розуміти, що випускник ВНЗ може бути не працевлаштованим за фахом, як з огляду на несприятливу кон'юнктуру ринку праці так і внаслідок відсутності бажання працювати за набутою спеціальністю або недостатнім рівнем професійних знань, вмінь та навичок. Останнє зауваження є вкрай важливим, як з огляду на предмет нашої безпосередньої уваги, так і в контексті обраного напрямку наукового пошуку. Про важливість цього акценту свідчать результати опитувань представників кадрових служб філій відомих міжнародних компаній в Україні (Nestle, JTI, Samsung, Procter&Gamble, PhilipMorris тощо). За результатами кадрових процедур щодо оцінювання та відбору кандидатів на вакантні посади було встановлено, що 59% випускників вітчизняних вишів мають низький рівень практичної підготовки, а отже не можуть бути допущені компанією до самостійного виконання професійних обов'язків [7]. Повертаючись до проблематики формулювання особистістю мети свого навчання у ВНЗ, як одного з елементів системи якості вищої освіти на індивідуальному рівні, звернемо увагу на роль держави. З огляду на той факт, що серед суб'єктів впливу на якість вищої освіти, до цього переліку ми повернемося під час розгляду відповідної проблематики у межах іншого структурного підрозділу нашого дослідження, саме держава має найбільш повну та об'єктивну інформацію щодо тенденцій розвитку ринку праці у середньостроковій перспективі, а відповідно може опрацювати прогноз зміни попиту та пропозиції на ринку праці відносно тих чи інших професій (напрямів професійної діяльності). Прийняття до уваги особистістю результатів такого

прогнозу, на нашу думку, сприяло б корегуванню її вподобань щодо вибору спеціальності. У якості іншого напрямку участі держави у процесі формулювання особистістю мети свого навчання у ВНЗ, слід розглядати профорієнтацію. Існуючі механізми профорієнтаційної роботи, нажаль, не є ефективними, як з огляду на суб'єктів їх використання, так і в контексті їх ресурсного забезпечення. Як правило, профорієнтаційна робота серед учнівської молоді обмежується декількома заняттями та прослуховуванням інформації від представників тих чи інших ВНЗ щодо можливості отримання спеціальності у межах їх освітнього середовища. Слід звернути увагу, що метою та результатом такої роботи не є виявлення схильностей конкретної особистості до того чи іншого різновиду професійної діяльності, адже зусилля суб'єктів зосереджені на формуванні лояльності учня та його батьків до тієї спеціальності яку презентує представник ВНЗ. Ми погоджуємося з тим, що така робота має відношення до профорієнтації, але при цьому звертаємо уваги на її опосередкованості до мети відповідного процесу. Метою профорієнтаційної роботи, у самому загальному вигляді є «створення умов для реалізації конституційних прав громадян на вільний розвиток особистості, на працю, на вільний вибір професії та професійний розвиток» [2]. Цілком очевидно, що досягти мети профорієнтації використовуючи лише вище названі механізми не уявляється можливим.

З огляду на той факт, що відповідно до норм абзацу п'ятнадцятого Концепції державної системи професійної орієнтації населення професійна орієнтація населення на базовому рівні здійснюється навчальними закладами та приймаючи до уваги входження Міністерства освіти і науки України до організаційної структури державної системи професійної орієнтації населення на рівні одного з елементів [2], вважаємо, що участь ВНЗ у забезпеченні розвитку державної системи професійної орієнтації населення, а відповідно і окремої людини, є визначальною.

Профорієнтаційна робота у навчальному закладі ґрунтується на нормах: Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну

освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про позашкільну освіту»; Указу Президента України «Про Стратегію державної кадрової політики на 2012-2020 роки»; Постанови Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 р. № 842 «Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення»; Наказів Міністерства освіти і науки України «Про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі» (від 11.09.2009, № 854), «Про затвердження Примірного положення про консультативний центр для батьків або осіб, які їх замінюють і дітей, які виховуються в умовах сім'ї» (від 30.06.2011, №714), «Про Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» (від 31.10.2011, № 1243); Концепції профільного навчання у старшій школі; Положень «Про психологічну службу системи освіти України», «Про міжшкільний навчально-виробничий комбінат»; Листа Міністерства освіти і науки України «Упровадження до профільної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів» (07.07.2008, №1/9-433); Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року та Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається тощо. Серед міжнародних нормативно-правових актів, зміст яких тим чи іншим чином регулює питання профорієнтації населення слід звернути увагу на: Європейську соціальну хартію та Конвенцію Міжнародної організації труда №142 «Про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів» (Женева, 23.06.1975 р.).

Не дивлячись на порівняно велику кількість нормативно-правових документів, зміст яких тим чи іншим чином пов'язано з проблематикою профорієнтаційної роботи, жоден з них не дозволяє системно вирішити питання професійного вибору та успішного здобуття або зміни професії. Частково, відповідні питання знайшли своє відображення у згаданій вище Концепції державної системи професійної орієнтації населення [2]. Разом з тим, зміст Концепції, як того і потребує формат документу, лише визначає зміст системи професійної орієнтації населення та формулює найбільш загальні напрями її

функціонування. Цілком очевидно, що з огляду на необхідність забезпечення цілісності у функціонуванні системи професійної орієнтації населення, відповідна проблематика потребує на своє комплексне опрацювання у межах окремого закону. Приймаючи до уваги потенціали нормативно-правового механізму державного управління вважаємо за необхідне акцентувати увагу на необхідності комплексного використання його методів для вирішення основних завдань профорієнтаційної роботи. Отже, підвищення ефективності профорієнтаційної роботи не лише сприятиме самоактуалізації особистості на індивідуальному рівні, а і розвитку якості вищої освіти. Цілком очевидно, що здобуття вищої освіти мотивованим до певного різновиду професійної діяльності студентом, буде більш ефективним як за своїм результатом для конкретної особистості, так і для держави в цілому.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Приймаючи до уваги вище наведене, можемо сформулювати такі висновки.

Не дивлячись на той факт що індивідуальний рівень забезпечення якості вищої освіти реалізується на рівні особистості, слід констатувати, що держава, як опосередкований суб'єкт управління розвитком людини, має свою частку відповідальності (компетенції) в активізації дії механізмів її забезпечення. Перш за все, держава, використовуючи інструментарій профорієнтаційної роботи повинна допомогти майбутньому абітурієнту сформулювати мету його навчання у ВНЗ, а також сприяти виявленню професійної схильності конкретної людини. Крім того, держава через встановлення стандартів функціонування ВНЗ повинна визначити такий мінімальний рівень розвитку матеріальних ресурсів ВНЗ, за умови якого, мотивація здобувача вищої освіти до навчальної діяльності матиме максимально можливу потужність свого впливу. Іншими словами, встановлення суб'єктом державного управління стандартів стану розвитку матеріальних ресурсів може бути розглянуто на рівні одного з мотиваторів до навчальної діяльності студентів. В контексті проблематики мотивації студентів до навчальної діяльності, у межах механізму

забезпечення якості вищої освіти на індивідуальному рівні, слід звернути увагу на неабияку значущість нематеріальних ресурсів ВНЗ, серед яких кількісні та якісні характеристики науково-педагогічних працівників є найбільш вагомими. Діяльність суб'єктів державного управління щодо активізації механізму забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти на індивідуальному рівні може розбудовуватись за такими основними напрямками: формування попиту на якісну вищу освіту, як з боку об'єктів навчального процесу (студент не лише може, а і повинен вимагати реалізацію свого права на якісну освітянську послугу) так і споживачів його результатів (роботодавці повинні долучитись до процесу формулювання змісту та практик реалізації вищої освіти); формування пропозиції якісних послуг у межах системи вищої освіти; забезпечення підтримки професійної діяльності моніторингових місій, а також імплементації їх професійних порад щодо забезпечення якості вищої освіти тощо

Література:

1. Драган О.І. Проблема зайнятості молоді і працевлаштування випускників ВНЗ за фахом / О.І. Драган // Nauka w świecie współczesnym : zbiór raportów naukowych, 29.05.2013 – 31.05.2013. – Łódź: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2013. – P. 29–31.
2. Концепції державної системи професійної орієнтації населення / Постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 р., № 842 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 72. – С. 53.
3. Мороз В.М. Гендерні детермінанти системи трудового потенціалу як підгрунття мотиваційного механізму стимулювання трудової активності громадян державою / В.М. Мороз // Науково-виробничий журнал Класичного приватного університету «Держава та регіони. Серія: державне управління». – 2011. - №1. – С.163–169.
4. Мороз С. А. Структура высшего учебного заведения как объект государственного управления / С.А. Мороз, В.М. Мороз // Повышение

квалификации и профессиональное совершенствование педагогов: междунар. науч.-практ. конф., 26–27 ноября 2015 г. – Алматы, 2015. – С. 156–161.

5. Мороз С.А. Державне управління якістю вищої освіти в контексті норм міжнародних стандартів якості: принцип залучення персоналу С.А. Мороз // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія – 2017. – №3. – С. 86–98.

6. Про Перелік проведення наукових конференцій з проблем вищої освіти і науки у 2017 році [електронний ресурс] / Лист МОН України від 06.03.2017 № 1/9-125 // Офіційний веб-сайт МОН України. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/7119->

7. Статистика працевлаштування випускників 2014 року [електронний ресурс] / Діяльність: новини від 09.07.2015 // Association des Etats Généraux des Etudiants de l'Europe. – Режим доступу: https://aegee.kiev.ua/ua/news-detail/pracevlashtuvannia_vypusknykiv/

8. Kemenade E. Van More Value to Defining Quality / Everard Van Kemenade, Teun W. Hardjono, Mike Pupius // Quality in Higher Education. – 2008. – Vol. 14 (Iss. 2). – P. 175–185.